

Original Article

The Effect Of Library Use On Improving The Mental Health Of Homeless People Recovered From Addiction

Sirous Panahi ¹ , Fatemeh Fahimi ² , Aliasghar Asgharnezad Farid ³ , Masoumeh Ansari ^{4,5*}

¹ Associate Professor, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

² M.Sc, Department of Medical laibrarianship and information Sciences, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

³ Associate Professor, School of Behavioral Sciences and Mental Health, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

⁴ Ph.D Student, Student Research Committee, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

⁵ Ph.D Student, Department of Medical laibrarianship and information Sciences, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Corresponding Author:

Masoumeh Ansari

e-mail addresses:

masomehansari@gmail.com

Received: 17/Dec/2022

Modified: 15/Mar/2023

Accepted: 19/Mar/2023

Available online: 09/Aug/2023

Keywords:

Libraries

Book Therapy

Mental Health

Homeless People

Addiction

Tehran

ABSTRACT

Introduction: Libraries are socio-cultural institutions that influence different groups of society. Vulnerable groups, such as drug addicts, are exposed to various diseases such as mental disorders. Along with drug treatments, psychological interventions such as book therapy (library use) play an effective role in improving their mental health. This research was conducted to determine the effect of library use on mental health improvement in homeless people who have recovered from addiction.

Methods: This is a cross-sectional study conducted in the Tolo centers of Tehran in 2019. The research population was 67 people who recovered from addiction and were living in Tolo centers. Data collection was performed with a self-report questionnaire. The validity and reliability of the questionnaire were confirmed and Cronbach's alpha was 0.89.

Results: The results of the present study revealed that the libraries of Tolo centers affect the mental health of the clients more than the emotional well-being of the clients. The effect of using Tolo library on "psychological well-being" was less than "moderate", and its effect on "emotional well-being" and "social well-being" was between "low and medium". Most of the participants were satisfied with the educational workshops and services provided by the library, but they were not satisfied with the "information resources" and "library space". The effectiveness of library services in the mental health of the clients was "moderate to low".

Conclusion: It is necessary to expand the role and position of libraries in improving the mental health of vulnerable people, especially drug addicts, through the promotion of information services and the recruitment of qualified employees in libraries.

Extended Abstract

Introduction

Libraries are cultural and social institutions that have an influence on various groups in society. [1] Despite the development of libraries, the underlying motivations and conceptualizations for different groups often go unnoticed. [2] Addiction is a major physical, psychological, and social disease affecting individuals. [3] In Iran, three out of every 1000 people are addicted. [4] Vulnerable groups in society, such as drug addicts, are susceptible to various diseases, including mental disorders. [5,6] Considering the role of mental health in predicting and preventing various disorders, attention to this factor is of great importance. [7-9] Alongside pharmacological treatments, psychotherapeutic interventions such as bibliotherapy play a significant role in improving individuals' mental health. [10,11] A study by Rus-Makovec et al. [12] examined the impact of bibliotherapy sessions on alcohol addicts and demonstrated an improvement in their reading habits. In the study by Cannon [13], a new model of bibliotherapy was proposed to enhance the mental health of addicts. Hart et al. [14] also emphasized the influential role of bibliotherapy in promoting the mental health of patients. Yontz-Orlando's [15] research showed that bibliotherapy is an effective and cost-efficient alternative for individuals in need of therapeutic assistance. Previous studies have examined the role of libraries and bibliotherapy in various patients and types of addiction, but no study has been found on the impact of this intervention on recovered homeless individuals with addiction. Therefore, the aim of this research was to investigate the relationship between library use and the promotion of mental health in recovered homeless individuals with addiction.

Methods

This cross-sectional study was conducted using a survey method at "Tolou-e Binashan" centers in Tehran in 2019. The research population consisted of recovered homeless individuals with addiction who resided in "Tolou-e Binashan" centers and were examined through a census. The inclusion criteria for the study were an elapsed time of at least two months from the individuals' detoxification period and their residency at "Tolou-e Binashan" centers. The data were collected using a researcher-made questionnaire from 67 individuals based on previous reviews. [16-24] The questionnaire included demographic information (gender, age, education, library usage, history of addiction, and homelessness), satisfaction with library services (7 questions), measurement of mental health in three dimensions: psychological well-being (questions 1 to 12), emotional well-being (questions 13 to 19), and social well-being (questions 20 to 30), as well as an open-ended question regarding the improvement of resources, information needs, and library services. This questionnaire was prepared using a five-point Likert scale (1: very low, 2: low, 3: moderate, 4: high, 5: very high). Ten experts in librarianship, information science, and psychology confirmed the face validity and content validity of the questionnaire. Cronbach's alpha of 0.89 confirmed the reliability of the questionnaire. To collect the data, the questionnaire was distributed among recovered homeless individuals residing in "Noor" (males aged 13 to 18), "Mehr" (females over 20), and "Omid" (males over 20) houses. Data analysis was performed using SPSS version 22 software at two levels: descriptive statistics (frequency, percentage, mean, standard deviation) and analytical statistics using Kruskal-Wallis

and Mann - Whitney tests.

Results

The majority of the participants in the study were male (49 individuals, 73.1%), over 40 years old (27 individuals, 40.4%), and below the high school education level (27 individuals, 40.3%). They had a history of addiction over 15 years (27 individuals, 40.3%), residing in the "Omid" homeless shelter (41 individuals, 61.2%), and had been homeless for 1 to 2 years (22 individuals, 32.8%). They also reported using the library (35 individuals, 52.2%). Most of the study participants expressed the highest level of satisfaction with the workshops conducted (mean satisfaction score of 168.0 ± 60.2) and the services provided at the library camp (mean satisfaction score of 168.0 ± 49.2), while they had the lowest level of satisfaction with information resources (mean satisfaction score of 168.0 ± 17.2) and the library camp space (mean satisfaction score of 153.0 ± 18.2). The level of satisfaction of the participants with library services ranged from "low to moderate." The impact of library use on the psychological well-being of the participants (mean score of 41.1 ± 40.2) was greater than their emotional well-being (mean score of 41.1 ± 36.2) and social well-being (mean score of 30.1 ± 28.2). The services provided by the library had the greatest impact on homeless individuals in terms of psychological well-being, particularly in promoting positive

attitudes, with a mean score of 20.0 ± 62.2 , and they had the least impact on the component of coping with challenges and fears, with a mean score of 15.0 ± 05.2 . In the emotional dimension, the highest impact was on the sense of calmness component, with a mean score of 20.0 ± 60.2 , and the lowest impact was on the sense of happiness component, with a mean score of 16.0 ± 26.2 . In the social dimension, the greatest impact was on the development of abilities and competencies component, with a mean score of 19.0 ± 49.2 , and the least impact was on the awareness of legislation in mental health component, with a mean score of 14.0 ± 03.2 . Table 1 presents the average impact of library services on the mental health of the study participants based on age. According to this table, the average rank of the impact of library services on emotional well-being (38.50) and social well-being (63.50) was higher in the <20 age group. In the 21-30 age group, the average rank of the impact on psychological well-being (05.51) was higher. In the >40 age group, the three dimensions of mental health had the lowest average ranks. Based on the results of the test conducted on the average ranks of each category, the hypothesis of the effectiveness of library services in the mental health of recovered homeless individuals based on age was significant (P-value < 0.05).

Table 1. Comparison of the average impact of library services on the mental health of the study participants based on age level

Mental Health Dimensions	Age group	Frequency	Average rank	Kruskal-Wallis	Degree of freedom of the test	P-value
Psychological well-being	> 20	8	49/63	21/037	3	<0/001
	21-30	11	51/05			
	31-40	21	29/90			
	< 40	27	25/61			

The effect of using the library in Promotion Mental Health

Table 1. Continue

Mental Health Dimensions	Age group	Frequency	Average rank	Kruskal-Wallis	Degree of freedom of the test	P-value
Emotional well-being	> 20	8	50/38	18/791	3	<0/001
	21-30	11	48/05			
	31-40	21	31/07			
	< 40	27	25/70			
Social well-being	> 20	8	50/63	20/233	3	<0/001
	21-30	11	49/36			
	31-40	21	30/45			
	< 40	27	25/57			

Table 2 presents the average impact of library services on the mental health dimensions of the study participants based on gender. Despite the higher average ranking of the impact of library services on mental health dimensions in men (psychological well-being: 70.34, emotional well-being: 17.34, social well-

being: 10.35) compared to women (psychological well-being: 08.32, emotional well-being: 53.33, social well-being: 00.31), no significant difference was observed in terms of the impact of library services on the mental health of the study participants based on gender (P-value > 0.05).

Table 2. Comparison of the average impact of library services on the mental health of the study participants based on gender

	Gender (Average Rank)		Sum of gender ranks		Mann-Whitney statistics	P-value
	Male	Female	Male	Female		
Psychological well-being	23/08	34/70	557/50	1700/50	-0/507	0/612
Emotional well-being	33/53	34/17	603/50	1674/50	-0/127	0/899
Social well-being	31/00	35/10	558/00	1720/00	-0/801	0/423

Table 3 presents the average impact of library services on the mental health of the study participants based on their educational level. According to the data in this table, the average ranking of the impact of library services on mental health dimensions was highest in the

post-diploma and above group and lowest in the illiterate group. The results of the test showed that there was a significant difference in the impact of library services on the mental health of the recovered homeless addicts based on their educational level (P=0.001).

Table 3. Comparison of the average impact of library services on the mental health of the study participants based on their educational level

P-value	Degree of freedom of the test	Kruskal-Wallis	Average rank	Frequency	Educational Level
0/001	3	17/412	17/55 30/72 35/39 53/50	11 27 19 6	Illiterate Below high school diploma High school diploma high school diploma and above
					Psychological well-being

Table 3.Continue

Educational Level	P-value	Degree of freedom of the test	Kruskal-Wallis	Average rank	Frequency	Educational Level
0/001	3	16/098	18/55 31/06 34/53 52/92	11 27 19 6	Illiterate Below high school diploma High school diploma and high school diploma above	Emotional well-being
0/001	3	15/739	17/82 30/78 35/95 51/00	11 27 19 6	Illiterate Below high school diploma High school diploma and high school diploma above	Social well-being

Discussion

The mental, emotional, and social well-being of recovered homeless addicts was found to be "average to low," which could be attributed to the lack of suitable space and information resources in the library, as reported by the study participants. The findings of Sedeghi et al. [25] in 2016 demonstrated that public libraries in Tehran had little impact on the psychological well-being of their users, which is in line with the findings of the current research. McCaffrey's [26] research in 2016 showed that public libraries can play a significant role in the mental health of their communities. Brewster et al.'s [27,28] studies in 2013 and 2021 indicated that bibliotherapy in libraries has a positive effect on improving psychological well-being, stress, anxiety, and depression among users, serving as a form of support for mental health issues. Therefore, utilizing library services such as bibliotherapy in public libraries is beneficial not only for individuals with mental health issues but also for the entire community, contributing to improved health and well-being. [4,13,29] Achieving this requires creating an environment with necessary information resources for various users, especially vulnerable groups, to enhance their mental health. Thus, libraries

should focus not only on the psychological and emotional well-being of their users but also on improving their social functioning and provide solutions and programs in this regard. The results of Nouraldin et al.'s [30] study in 2017 demonstrated that bibliotherapy is not an unfamiliar method in library services and can assist librarians in addressing emotional, behavioral, and social concerns, as well as enhancing their skills. However, it seems that libraries can have a more significant impact on this dimension by revisiting their functions and goals. The findings demonstrate that libraries are suitable places for implementing bibliotherapy programs for mental health and have an impact on the social well-being of users. [27,28,31] According to Garner's [21] study in 2017, prisoners used libraries to establish connections with others, indicating the role of libraries in increasing social interactions. The low level of social well-being among the homeless individuals examined in the current research suggests that libraries have not paid much attention to this aspect and its improvement. This highlights the need for creating suitable spaces with sufficient information resources and organizing workshops on the role of libraries in enhancing the social capabilities of these individuals. A review study by Malibiran et

The effect of using the library in Promotion Mental Health

al. [11] in 2018 showed that bibliotherapy has positive effects on reducing anxiety and depression levels in cancer patients and enhances their ability to cope with the disease. The study by Rus-Makovec et al. [12] also demonstrated the positive impact of bibliotherapy on fostering reading habits in individuals addicted to alcohol. These studies, like the current research, indicate the positive effect of library use on changing patients' attitudes. However, in the current study, this impact was found to be "average," which could be attributed to various factors such as the way services are provided to homeless individuals. According to the results of this research, the impact of library use on the mental health of homeless individuals improved significantly based on age and education, indicating that younger individuals with higher education levels benefit more from library services in terms of their mental health. However, no significant difference was observed between men and women in this regard. The findings of Moghadasi's [32] study in 2016 showed that there was no significant difference in the average dimensions of mental well-being, social well-being, and emotional well-being between men and women. However, the average dimensions differed significantly among different educational levels, where the difference in average mental well-being and social well-being was not significant, but it was significant in emotional well-being. In the findings of Mahmoudi et al's [33] study, there was a significant correlation between the mental health and quality of life of individuals with addiction and their education level, but no significant correlation was found with age and gender. Therefore, the present study, compared to Mahmoudi's research, demonstrated the relationship between mental health, quality of life, education, and gender of the participants. However, the results obtained regarding the relationship between mental health, quality of life, and age of the participants were not consistent with

Mahmoudi's study. In general, in order to improve the mental health of homeless individuals recovering from addiction, libraries must provide new information resources based on their interests and designate days for them to visit and study in a desirable and calm space. Organizing discussion sessions and exchanging ideas about the books read and improving their outlook on life can be part of the services provided by addiction recovery camp libraries and public libraries. The findings of Dowdell's [34] study in 2018 showed that none of the studied libraries had policies, methods, or specific services to meet the needs of homeless individuals. Public libraries were not only a shelter for these individuals but also a place for studying, entertainment, social counseling, and learning various job and life skills, and in this regard, the friendly and non-judgmental approach of librarians in the presence of these individuals in the library had a significant impact. Based on the research findings and the fact that more than half of the participants in the study reported using the library at least minimally, it is essential to recognize the role and significance of libraries in promoting the mental health of vulnerable individuals, especially those struggling with addiction. This can be achieved by improving information services and attracting competent library staff in libraries and medical information centers. Considering the low satisfaction of participants with library services and the average impact of these services on their psychological, emotional, and social well-being, it is necessary to provide effective services and enhance the mental health of users, particularly in vulnerable groups such as individuals with addiction and homelessness. This requires clear and dynamic goal-setting and guidelines. In this regard, the presence of medical librarians is of particular importance due to their expertise in identifying relevant information resources related to health and

mental well-being, as well as their and psychiatrists.
collaboration with clinical psychologists

References

1. Ebrahimi R, Alipour Najmi S. Qualitative investigation of the role of public libraries in creating and promoting social trust. *Library and information Science research*. 2013;3(2):51-72. [In Persian]
2. Cox A, Brewster L. Library support for student mental health and well-being in the UK: Before and during the COVID-19 pandemic. *Journal of academic librarianship*. 2020;46(6):1-10 .
3. Shakeri J, Ahmadi M, Maleki F, Hesami MR, Moghadam AP, Ahmadzade A, et al. Effectiveness of group narrative therapy on depression, quality of life, and anxiety in people with amphetamine addiction: A randomized clinical trial. *Iran J Med Sci*. 2020;45(2):91-9 .
4. Haghmohamadi Sharahi Gh, Janbozorgi M. Comparison of the effectiveness of 12-step addiction treatment and spiritually multidimensional psychotherapy on mental health and religious adherence in substance dependents. *Cultural Psychology*. 2021;5(1):61-86. [In Persian]
5. Baghban Baghestan E, Ghoddousinejad J. A Comparison of mental health status between students of two faculties of Alzahra University: Physical education vs. Educational Sciences and Psychology. *Depiction of Health*. 2011;2(3):33-7. [In Persian]
6. Wharakura M-K, Lockett H, Carswell P, Henderson G, Kongs-Taylor H, Gasparini J. Collaboration in the context of supporting people with mental health and addiction issues into employment: A scoping review. *J Vocat Rehabil*. 2022;56:271-87.
7. Kunyk D, Inness M, Reisdorfer E, Morris H, Chambers T. Help seeking by health professionals for addiction: A mixed studies review. *Int J Nurs Stud*. 2016;60:200-15.
8. Salameh TN, Hall LA, Hall MT, Crawford TN. Cigarette smoking cessation and mental health treatment receipt in a US national sample of pregnant women with mental illness. *J Nurs Scholarsh*. 2022;54(2):202-12.
9. Alegria M, Frank RG, Hansen HB, Sharfstein JM, Shim RS, Tierney M. Transforming mental health and addiction services: Commentary describes steps to improve outcomes for people with mental illness and addiction in the United States. *Health Aff* . 2021;40(2):226-34.
10. Monroy-Fraustro D, Maldonado-Castellanos I, Aboites-Molina M, Rodriguez S, Sueiras P, Altamirano-Bustamante NF, et al. Bibliotherapy as a non-pharmaceutical intervention to enhance mental health in response to the COVID-19 pandemic: A mixed-methods systematic review and bioethical meta-analysis. *Front Public Health*. 2021;9:1-15.
11. Malibiran R, Tariman JD, Amer K. Bibliotherapy: Appraisal of evidence for patients diagnosed with cancer. *Clin J Oncol Nurs*. 2018;22(4):377-80.
12. Rus-Makovec M, Furlan M, Smolej T. Experts on comparative literature and addiction specialists in cooperation: A bibliotherapy session in aftercare group therapy for alcohol dependence. *Arts Psychother*. 2015;44:25-34.
13. Cannon P. Rethinking bibliotherapy: A neuroretoric narratology model for addiction treatment. *Health Info Libr J*. 2018;35(4):331-5.
14. Hart J. Bibliotherapy: Improving patient's health through reading. *Integrative and Complementary Therapies*. 2021;27(6):298-300.
15. Yontz-Orlando J. Bibliotherapy for mental health. *International Research in Higher Education*. 2017;2(2):67-73.
16. Rubenstein EL. Health information and health literacy: Public library practices, challenges, and opportunities. *Publ Libr Q*. 2016;35(1):49-71.

The effect of using the library in Promotion Mental Health

17. Gray E, Kiemle G, Davis P, Billington J. Making sense of mental health difficulties through live reading: An interpretative phenomenological analysis of the experience of being in a reader group. *Arts Health*. 2016;8(3):248-61.
18. Radzyk J. Validation of a new social well-being questionnaire [Bachelor thesis]. Enschede: University of Twente; 2014.
19. Lamers SMA, Westerhof GJ, Bohlmeijer ET, Ten Klooster PM, Keyes CLM. Evaluating the psychometric properties of the mental health continuum-short form (MHC-SF). *J Clin Psychol*. 2011;67(1):99-110.
20. Curry EM. *Bibliotherapy: An approach to treating mental illness in the classroom* [master's thesis]. Lynchburg: Liberty University; 2014.
21. Garner J. *Experiencing the use of Australian prison libraries: A phenomenological study* [dissertation]. Melbourne: RMIT University; 2017.
22. Oraki M, Bayat Sh, Khodadust S. Study of effectiveness mindfulness cognitive therapy and marlaat relapse preventive intervention for mental health in male crack addictions. *Health Psychology*. 2012;1(2):22-31. [In Persian]
23. World Health Organization. Regional Office for the Eastern M. *Mental health atlas 2017: resources for mental health in the Eastern Mediterranean Region*. Cairo: World Health Organization. Regional Office for the Eastern Mediterranean; 2019.
24. Tan L, Bibby Y. Performance comparison between IB school students and non-IB school students on the International Schools' Assessment (ISA) and on the social and emotional wellbeing questionnaire. Melbourne: Australian Council for Educational Research. 2011 Nov. 92 p.
25. Sedghi Sh, Moghadasi H, Panahi S, Asgharnezhad AA. Assessing the impact of Tehran municipality public libraries on mental health from the users' point of view. *Journal of Health Administration*. 2016;19(65):64-71. [In Persian]
26. McCaffrey K. *Bibliotherapy: How public libraries can support their communities' mental health*. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management*. 2016;12:1-15.
27. Brewster L, Sen BA, Cox AM. Mind the gap: Do librarians understand service user perspectives on bibliotherapy? *Libr Trends*. 2013;61(3):569-86.
28. Brewster L, McNicol S. *Bibliotherapy in practice: A person-centred approach to using books for mental health and dementia in the community*. *Med Humanit*. 2021;47(4):1-10.
29. Arulanantham S, Navaneethakrishnan S. *Introducing bibliotherapy in public libraries of Jaffna district: An exploratory study*. *Journal of the University Librarians Association of Sri Lanka*. 2013;17(2):104-18.
30. Noordin SA, Husaini H, Shuhidan SM. *Bibliotherapy in public libraries: A conceptual framework*. *Int J Learn Teach*. 2017;3(3):232-6 .
31. Brewster E. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy* [dissertation]. United Kingdom: University of Sheffield; 2011.
32. Moghadasi H. *Assessing the impact of public libraries of Tehran in promotion of mental health of library users* [master's thesis]. Tehran: Iran University of Medical Sciences; 2016. [In Persian]
33. Mahmoudi Gh, Amiri M, Jahani MA, Hajibeklou E. Study on mental health and life quality of addicts referred to DIC and MMT centers in Sari, Iran. *Journal of Healthcare Management Research*. 2012;3(3,4):7-17. [In Persian]
34. Dowdell L. *How public libraries support the information needs of homeless people* [master's thesis]. New Zealand: Victoria university of Wellington; 2018.

مقاله اصیل

تأثیر استفاده از کتابخانه در ارتقای سلامت روان بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد

سیروس پناهی^۱، فاطمه فهیمی^۲، علی اصغر اصغر نژاد فرید^۳، معصومه انصاری^{۴،۵*}

^۱دانشیار، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
^۲کارشناس ارشد، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
^۳دانشیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشکده علوم رفتاری و بهداشت روان، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
^۴دانشجوی دکتری، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
^۵دانشجوی دکتری، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

نویسنده مسئول:

معصومه انصاری

رایانامه:

masomehansari@gmail.com

وصول مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۲۶

اصلاح نهایی: ۱۴۰۱/۱۲/۲۴

پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۱۲/۲۸

انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۰۵/۱۸

واژه‌های کلیدی:

کتابخانه‌ها

کتاب‌درمانی

سلامت روان

افراد بی‌خانمان

اعتیاد

تهران

مقدمه: کتابخانه‌ها به عنوان نهادهایی فرهنگی-اجتماعی معرفی می‌شوند که قابلیت تأثیرگذاری بر گروه‌های مختلف جامعه را دارند. گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه از جمله معتادان به مواد مخدر در معرض بیماری‌های متعددی از جمله اختلالات روانی هستند. در کنار درمان‌های دارویی، مداخلات روان‌شناختی مانند کتاب‌درمانی (استفاده از کتابخانه و کتابخوانی) نقش مؤثری در بهبود سلامت روان آنها دارد. این پژوهش با هدف تعیین تأثیر استفاده از کتابخانه در ارتقای سلامت روان در افراد بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد انجام شده است.

روش‌ها: این پژوهش مقطعی به روش پیمایشی در سال ۱۳۹۹ در مراکز طلوع شهر تهران به انجام رسید. جامعه پژوهش شامل ۶۷ نفر از افراد بهبود یافته از اعتیاد و ساکن در مراکز طلوع بود. گردآوری داده‌ها با کمک پرسش‌نامه خود اظهاری انجام شد. روایی و پایایی پرسش‌نامه تأیید شد و آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های کمپ بیش از رفاه عاطفی مراجعان، بر سلامت روانی تأثیرگذار است. تأثیر استفاده از کتابخانه طلوع بر رفاه روانی کمتر از حد متوسط، بر رفاه عاطفی و رفاه اجتماعی بین کم و متوسط بود. اکثر شرکت‌کنندگان از برگزاری کارگاه‌های آموزشی و خدمات ارائه شده توسط کتابخانه کمپ راضی بودند، اما از «منابع اطلاعاتی» و «فضای کتابخانه» رضایت نداشتند. اثربخشی خدمات کتابخانه بر سلامت روان مراجعان «متوسط رو به پایین» بود.

نتیجه‌گیری: ضروری است نقش و جایگاه کتابخانه‌ها در ارتقای سلامت روان افراد آسیب‌پذیر به ویژه معتادان از طریق ارتقای خدمات اطلاع‌رسانی و جذب کارکنان کارآمد کتابخانه‌ها و اطلاعات پزشکی گسترش یابد.

از سوی دیگر، اثرات جسمی و روانی اعتیاد باعث کاهش کیفیت زندگی می‌شود. [۴،۱۶] این بیماری، فعالیت‌های فردی، اجتماعی و عملکردهای سلامت روان را در مصرف‌کنندگان دخانیات تضعیف می‌کند و بنابراین، آنها سطح بالایی از اضطراب، استرس و افسردگی را تجربه می‌کنند. [۱۶] با بدتر شدن وضعیت اعتیاد، فرد از زندگی خانوادگی و اجتماعی کناره‌گیری می‌کند و درمقابل، به سبک ضد اجتماعی بی‌خانمانی روی می‌آورد. [۴] سوء مصرف مواد با شیوع بالای اختلالات روانپزشکی همراه است. [۴،۱۷] افراد بی‌خانمان نیز بیشتر در معرض اقدامات مخاطره‌آمیز هستند که عواقب مصرف مواد مخدر را تشدید می‌کند. [۱۸] بنابراین، ارتقای سلامت روان معتادان و افراد بی‌خانمان از اهمیت بالایی برخوردار است. [۱۹] کتابخانه به عنوان سرگرمی مناسب، ارزان، انعطاف‌پذیر، کارآمد و منشأ اطلاعات و فراگیری جهت مراقبت از سلامت روان شناخته می‌شود که سبب رشد فکری افراد می‌گردد. همچنین، برخی منابع اطلاعاتی جنبه درمانی دارند و با مطالعه آنها می‌توان سلامت روان را بهبود بخشید. [۲۰] بررسی مطالعات پیشین ضمن توجه به جایگاه آموزشی و فرهنگی کتابخانه‌ها بیانگر تأثیرگذاری مطالعه و کتاب‌خوانی بر سلامت روان افراد است. [۲۱،۲۲] مطالعه راس-ماکووک و همکاران [۲۳] در سال ۲۰۱۴ به بررسی تأثیر جلسه‌های کتاب‌درمانی بر معتادان به الکل پرداخت و نشان داد که عادت‌های مطالعه در این افراد ارتقا پیدا کرد. در مطالعه کانن [۲۴] در سال ۲۰۱۸، یک الگوی کتاب‌درمانی جدید برای بهبود سلامت روان معتادان ارائه شد. مطالعه هارت [۲۵] نیز به نقش مؤثر کتاب‌درمانی در ارتقا سلامت روان بیماران اشاره داشت. پژوهش یونتر اورلاندو [۲۶] در سال ۲۰۱۷ نشان داد که کتاب‌درمانی جایگزین موثر و کم هزینه برای افراد نیازمند به کمک درمانی است. بررسی‌های انجام شده بر روی مطالعات پیشین نشان داد نقش کتابخانه‌ها و کتاب‌درمانی در بیماران مختلف و انواع اعتیاد بررسی شده است اما مطالعه‌ای در زمینه تأثیر این مداخله بر افراد بی‌خانمانی بهبودیافته از اعتیاد یافت نشد. در بین کمپ‌های ترک اعتیاد و سازمان‌ها و نهادهای مختلف،

کتابخانه‌ها به مثابه یک «نهاد اجتماعی» هستند که مانند سایر نهادهای اجتماعی از جامعه تأثیر می‌پذیرند و بر آن تأثیر می‌گذارند. [۱] این نهاد فرهنگی-اجتماعی به توسعه و ارتقاء فرهنگ جامعه کمک می‌کند. [۲] سطح تأثیرگذاری نهادهای اجتماعی به لحاظ دامنه کارکردها و میزان درگیری با آگاهی و اندیشه مختلف قشرهای افراد جامعه، متفاوت است. [۱] با توجه به توسعه کتابخانه‌ها، محرک‌ها و مفهوم‌سازی‌هایی نهفته در آنها برای گروه‌های مختلف، اغلب مورد توجه قرار نمی‌گیرد. [۳] اعتیاد، بیماری جسمی، روانی و اجتماعی و یکی از چالش‌های اصلی زندگی انسان است. عوامل متعددی در بروز اعتیاد دخالت دارند. [۴] اعتیاد، بیماری مزمن و برگشت‌پذیر مغزی است که بیشتر کشورهای جهان با آن روبرو هستند. جستجو و استفاده وسواس‌گونه مواد صرف نظر از پیامدهای زیانبار آنها از ویژگی‌های این بیماری است. [۵] بروز اعتیاد در تمام گروه‌های جامعه اجتناب‌ناپذیر است و به عوامل فرهنگی، اجتماعی، زیستی، بین‌فردی، روانی و رفتاری بستگی دارد. [۶] بر اساس گزارش جهانی مواد مخدر در سال ۲۰۱۸، حدود ۱۹۰۰۰۰ مرگ‌ومیر در جهان به دلیل اعتیاد به مواد مخدر رخ داده است. اعتیاد در ایران نیز معضلی جدی است و از هر ۱۰۰۰ نفر سه نفر به اعتیاد مبتلا هستند. [۷] یکی از عوامل اساسی زمینه‌ساز اعتیاد در افراد مختلف، سلامت روان است. [۸،۹] براساس تعریف سازمان جهانی بهداشت (World Health organization(WHO)) سلامت روان عبارت است از: «قابلیت ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، اصلاح محیط فردی و اجتماعی و حل تضادها و تمایلات شخصی به طور منطقی، عادلانه، و مناسب». [۱۰] با توجه به نقش سلامت روان در پیش‌بینی و پیشگیری از انواع اختلالات، توجه به این عامل از اهمیت بالایی برخوردار است. [۱۱-۱۳] نتایج مطالعات در زمینه مصرف مواد مخدر و وضعیت سلامت روان نشان می‌دهد که افراد فاقد سلامت روان یا دارای اختلال روان خاص مانند استرس، تمایل بیشتری به مصرف دخانیات، قلیان و سیگار دارند. [۱۳-۱۵]

اعتیاد و بی‌خانمانی)، میزان رضایت از خدمات کتابخانه (هفت پرسش)، سنجش سلامت روان در سه بعد رفاه روانی (پرسش‌های ۱ تا ۱۲)، رفاه عاطفی (پرسش‌های ۱۳ تا ۱۹)، و رفاه اجتماعی (پرسش‌های ۲۰ تا ۳۰)، و یک پرسش بازپاسخ در خصوص بهبود منابع، نیازهای اطلاعاتی، و خدمات کتابخانه بود. این پرسشنامه براساس طیف لیکرت پنج امتیازی (۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد) تهیه شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه را ده نفر از متخصصین کتابداری و اطلاع‌رسانی و روانشناسی تایید کردند. آلفای کرونباخ ۰/۸۹ پایایی پرسشنامه را تایید کرد. برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه بین افراد بی‌خانمان بهبود یافته از اعتیاد و ساکن خانه‌های نور (مرد ۱۳ تا ۱۸ سال)، مهر (زن بالای ۲۰ سال) و امید (مرد بالای ۲۰ سال) توزیع شد. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار اس.پی.اس.اس (SPSS) نسخه ۲۲ در دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار تحلیلی (کروسکال-والیس (Kruskal-Wallis) و مان-ویتنی (Mann-Whitney)) انجام شد.

یافته‌ها

براساس داده‌های جدول یک، بیشتر شرکت‌کنندگان در پژوهش مرد (۴۹ نفر، ۷۳/۱ درصد)، بالای ۴۰ سال (۲۷ نفر، ۴۰/۴ درصد)، زیر دیپلم (۲۷ نفر، ۴۰/۳ درصد)، دارای سابقه اعتیاد بالای ۱۵ سال (۲۷ نفر، ۴۰/۳ درصد)، ساکن سرای امید (۴۱ نفر، ۶۱/۲)، با سابقه بی‌خانمانی بین ۱ تا ۲ سال (۲۲ نفر، ۳۲/۸ درصد) بودند و از کتابخانه استفاده می‌کردند (۳۵ نفر، ۵۲/۲ درصد).

مرکز «طلوع بی‌نشان‌ها»، سازمانی مردم‌نهاد و غیردولتی است که از سال ۱۳۸۴ به عنوان حامی تخصصی افراد درگیر با معضل بی‌خانمانی، فعالیت خود را در هفت حوزه جذب، سرپناه، درمان، آموزش، اشتغال، بازگشت به خانواده و بازگشت به بدنه جامعه متمرکز کرده است. [۲۷] در این مجموعه، پس از پایان دوره‌ی سم‌زدایی، بهبودیافتگان به مدت شش ماه جهت تکمیل دوره درمان، در محیط‌های مجهز به امکانات مناسب، از جمله کتابخانه در دو بخش تخصصی و عمومی به سر می‌برند. [۲۷، ۲۸] از این رو، با توجه به نقش استفاده از کتابخانه و منابع اطلاعاتی در ارتقا سواد سلامت افراد، [۲۹] هدف از پژوهش حاضر، بررسی تأثیر استفاده از کتابخانه‌های مراکز طلوع بی‌نشان‌ها و اهمیت مطالعه بر سلامت روان افراد بی‌خانمان بهبود یافته از اعتیاد است.

روش‌ها

این پژوهش مقطعی به روش پیمایشی در سال ۱۳۹۹ در مراکز طلوع بی‌نشان‌ها در شهر تهران انجام شد. جامعه پژوهش شامل همه بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد و ساکن در مراکز طلوع بی‌نشان‌ها به عنوان حامی افراد بی‌خانمان در شهر تهران بود که به روش سرشماری تعیین شدند. معیار ورود به مطالعه شامل گذشت حداقل دو ماه از دوره‌ی سم‌زدایی افراد بهبود یافته از اعتیاد و ساکن در مراکز طلوع بی‌نشان‌ها بود که به این ترتیب، تعداد ۶۷ نفر به مطالعه وارد شدند. داده‌ها با پرسشنامه محقق‌ساخته براساس مرور پیشینه‌ها [۲۹-۳۷] جمع‌آوری شد. پرسشنامه شامل مشخصات جمعیت‌شناسی افراد (جنسیت، سن، تحصیلات، میزان استفاده از کتابخانه، سابقه

جدول ۱: ویژگی‌های دموگرافیک مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ویژگی		فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۴۹	۷۳/۱
	زن	۱۸	۲۶/۹

جدول ۱: ادامه

درصد فراوانی	فراوانی	ویژگی	
۱۱/۹	۸	کمتر از ۲۰ سال	سن (سال)
۱۶/۴	۱۱	۲۱-۳۰	
۳۱/۳	۲۱	۳۱-۴۰	
۴۰/۴	۲۷	کمتر از ۴۰ سال	
۱۶/۱۳	۱۰	بی سواد	میزان تحصیلات
۴۳/۵۵	۲۷	زیر دیپلم	
۳۰/۶۴	۱۹	دیپلم	
۹/۶۸	۶	فوق دیپلم به بالا	
۴/۴۷	۳	روزی یک بار	میزان استفاده از کتابخانه
۱۱/۹۴	۸	هفته ای یک بار	
۲/۹۸	۲	هفته ای ۲-۳ بار	
۵/۹۶	۴	هر دو هفته یک بار	
۲۶/۸۵	۱۸	ماهی یک بار	
۴۷/۸	۳۲	بدون استفاده	
۲۶/۹	۱۸	سرای مهر	کتابخانه
۶۱/۲	۴۱	سرای امید	
۱۱/۹	۸	سرای نور	
۸/۰۶	۵	۳-۵	سابقه اعتیاد (سال)
۱۷/۷۴	۱۱	۶-۱۰	
۳۰/۶۵	۱۹	۱۱-۱۵	
۴۳/۵۵	۲۷	۱۵ <	
۳۵/۴۸	۲۲	۱-۲	سابقه بی خانمانی (سال)
۱۹/۳۵	۱۲	۳-۵	
۸/۰۶	۵	۶-۱۰	
۱۲/۹۰	۸	۱۱-۱۵	
۲۰/۹۷	۱۳	۱۵ <	
۳/۲۴	(۲ مورد بدون پاسخ)	-	

و رفاه اجتماعی ($28/30 \pm 2/1$) بود (جدول دو). براساس داده‌های جدول دو، بیشترین اثر خدمات کتابخانه بر بی‌خانمان‌های مورد مطالعه، به ترتیب در ابعاد رفاه روانی و در مؤلفه‌های ارتقای روحیه‌ی مثبت با میانگین و انحراف معیار ($20/20 \pm 2/0$) و کمترین اثر در مؤلفه‌ی مقابله با چالش‌ها و ترس‌ها با میانگین و انحراف معیار ($15/15 \pm 0/2$) بود. در بعد عاطفی بیشترین تأثیر بر مؤلفه‌ی احساس آرامش، با میانگین و انحراف معیار ($20/20 \pm 2/0$) و کمترین تأثیر بر

بیشتر افراد مورد مطالعه از برگزاری کارگاه‌های آموزشی ($168/60 \pm 2/0$) و خدمات ارائه شده در کتابخانه کمپ ($168/49 \pm 2/0$) بیشترین میزان رضایت و از منابع اطلاعاتی ($168/17 \pm 2/0$) و فضای کتابخانه کمپ ($153/18 \pm 2/0$) کمترین میزان رضایت را داشتند. به طور کلی، میزان رضایت مددجویان از خدمات کتابخانه در حد کم تا متوسط بود. همچنین، تأثیر استفاده از کتابخانه بر رفاه روانی ($41/40 \pm 2/1$) مددجویان بیش از رفاه عاطفی ($41/36 \pm 2/1$)

مؤلفه‌ی احساس شادمانی، با میانگین و انحراف معیار $(۲/۰ \pm ۲۶/۱۶)$ بود. در بعد اجتماعی، بیشترین تأثیر بر مؤلفه‌های بروز توانایی‌ها و شایستگی‌ها با میانگین و انحراف معیار $(۲/۰ \pm ۳/۱۴)$ و کمترین تأثیر بر مؤلفه‌ی آگاهی از قانون‌گذاری‌ها در سلامت روان با میانگین و انحراف معیار $(۲/۰ \pm ۴۹/۱۹)$ بود.

جدول ۲. میزان اثرگذاری خدمات کتابخانه بر رفاه روانی، عاطفی، و اجتماعی افراد مورد مطالعه

ابعاد سلامت روان	مؤلفه‌ها	میانگین و انحراف معیار
رفاه روانی	ارتقای روحیه مثبت	$۲/۶۲ \pm ۰/۲۰$
	رهایی ذهن از مشکلات	$۲/۵۳ \pm ۰/۱۸$
	توسعه سطح سواد و آگاهی	$۲/۳۰ \pm ۰/۱۶$
	بهبود مدیریت رفتار	$۲/۴۹ \pm ۰/۱۸$
	دید مثبت نسبت به جنبه‌های شخصی	$۲/۳۱ \pm ۰/۱۷$
	حس خوش‌بینی	$۲/۲۷ \pm ۰/۱۷$
	یافتن معنای زندگی و هدفمندی	$۲/۳۹ \pm ۰/۱۸$
	اعتماد به نفس و حس خودباوری	$۲/۴۸ \pm ۰/۱۸$
	مقابله با چالش‌ها و ترس‌ها	$۲/۰۵ \pm ۰/۱۵$
	تسکین استرس، اضطراب، و افسردگی	$۲/۵۲ \pm ۰/۲۰$
	رشد شخصی	$۲/۴۸ \pm ۰/۱۸$
	بهبود زندگی شخصی	$۲/۴۸ \pm ۰/۱۸$
	امتیاز جمع مؤلفه‌ها (رفاه روانی)	$۲/۴۰ \pm ۱/۴۱$
رفاه عاطفی	حس رضایت بخشی	$۲/۲۷ \pm ۰/۱۶$
	احساس خوشبختی	$۲/۳۴ \pm ۰/۱۸$
	احساس شادمانی	$۲/۲۶ \pm ۰/۱۶$
	احساس آرامش	$۲/۶۰ \pm ۰/۲۰$
	ارتقای رفاه عاطفی و کسب امید	$۲/۲۹ \pm ۰/۱۸$
	ارتقای روحیه و نشاط	$۲/۳۰ \pm ۰/۱۷$
	گسترش حس نوع‌دوستی	$۲/۴۵ \pm ۰/۱۹$
	امتیاز جمع مؤلفه‌ها (رفاه عاطفی)	$۲/۳۶ \pm ۱/۴۱$
	یادگیری تکنیک‌های معاشرت	$۲/۰۳ \pm ۰/۱۵$
	تسهیل تعامل اجتماعی	$۲/۴۴ \pm ۰/۱۷$
رفاه اجتماعی	رسیدن به باور و پذیرش اجتماعی	$۲/۲۸ \pm ۰/۱۷$
	کسب هویت اجتماعی	$۲/۳۹ \pm ۰/۱۸$
	یادگیری و پیشرفت مهارت‌های حرفه‌ای	$۲/۲۷ \pm ۰/۱۶$
	بروز توانایی‌ها و شایستگی‌ها	$۲/۴۹ \pm ۰/۱۹$
	بهبود عملکرد و مدیریت مسائل روزمره	$۲/۲۴ \pm ۰/۱۶$
	گسترش مهارت‌های حل مسأله	$۲/۲۷ \pm ۰/۱۶$
	تقویت قدرت تصمیم‌گیری	$۲/۲۷ \pm ۰/۱۶$
	تقویت حس مسئولیت‌پذیری	$۲/۴۴ \pm ۰/۱۹$

جدول ۲: ادامه

میانگین و انحراف معیار	مؤلفه‌ها	ابعاد سلامت روان
۲/۰±۰۳/۱۴	آگاهی از قانون گذاری‌ها در زمینه‌ی سلامت روان	رفاه اجتماعی
۲/۱±۲۸/۳۰	امتیاز جمع مؤلفه‌ها (رفاه اجتماعی)	

سلامت روان کمترین میانگین رتبه‌ای را دارا بودند. براساس نتایج آزمون به دست آمده از میانگین‌های هر رده، فرضیه اثرگذاری خدمات کتابخانه بر سلامت روان بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد براساس سن معنادار بود ($P < ۰/۰۵$) (value)

داده‌های جدول سه، میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه را براساس سن نشان می‌دهد. براساس این جدول، میانگین رتبه‌ای تأثیر خدمات کتابخانه در گروه سنی زیر ۲۰ سال در رفاه عاطفی (۵۰/۳۸) و اجتماعی (۵۰/۶۳) و در گروه سنی ۲۱-۳۰ سال در رفاه روانی (۵۱/۰۵) بیشتر بود. در گروه سنی ۴۰ سال به بالا، سه بعد

جدول ۳. مقایسه میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه براساس سطح سن

P-value	درجه آزادی آزمون	Kruskal-Wallis	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	گروه سنی	ابعاد سلامت روان
<۰/۰۰۱	۳	۲۱/۰۳۷	۴۹/۶۳	۸	> ۲۰	رفاه روانی
			۵۱/۰۵	۱۱	۲۱-۳۰	
			۲۹/۹۰	۲۱	۳۱-۴۰	
			۲۵/۶۱	۲۷	< ۴۰	
<۰/۰۰۱	۳	۱۸/۷۹۱	۵۰/۳۸	۸	> ۲۰	رفاه عاطفی
			۴۸/۰۵	۱۱	۲۱-۳۰	
			۳۱/۰۷	۲۱	۳۱-۴۰	
			۲۵/۷۰	۲۷	< ۴۰	
<۰/۰۰۱	۳	۲۰/۲۳۳	۵۰/۶۳	۸	> ۲۰	رفاه اجتماعی
			۴۹/۳۶	۱۱	۲۱-۳۰	
			۳۰/۴۵	۲۱	۳۱-۴۰	
			۲۵/۵۷	۲۷	< ۴۰	

اجتماعی؛ (۳۵/۱۰) نسبت به زنان (رفاه روانی؛ ۳۲/۰۸، رفاه عاطفی؛ ۳۳/۵۳، رفاه اجتماعی؛ ۳۱/۰۰)، تفاوت معناداری از نظر تأثیرگذاری خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه از نظر جنسیت مشاهده نشد ($P\text{-value} > ۰/۰۵$).

داده‌های جدول چهار، میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه را براساس جنسیت نشان می‌دهد. براساس داده‌های این جدول، علی‌رغم بیشتر بودن میانگین رتبه‌ای تأثیر خدمات کتابخانه بر ابعاد سلامت روان در مردان (رفاه روانی؛ ۳۴/۷۰، رفاه عاطفی؛ ۳۴/۱۷، رفاه

جدول شماره ۴. مقایسه میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه براساس جنسیت

P-value	آماره من-ویتنی	مجموع رتبه‌های جنسیت		جنسیت (میانگین رتبه‌ای)		
		زن	مرد	زن	مرد	
۰/۶۱۲	-۰/۵۰۷	۵۷۷/۵۰	۱۷۰۰/۵۰	۳۲/۰۸	۳۴/۷۰	رفاه روانی
۰/۸۹۹	-۰/۱۲۷	۶۰۳/۵۰	۱۶۷۴/۵۰	۳۳/۵۳	۳۴/۱۷	رفاه عاطفی
۰/۴۲۳	-۰/۸۰۱	۵۵۸/۰۰	۱۷۲۰/۰۰	۳۱/۰۰	۳۵/۱۰	رفاه اجتماعی

به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را دارا بود. نتایج آزمون نشان داد که تفاوت معناداری از نظر تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد براساس سطح تحصیلات آنها وجود دارد ($P=۰/۰۰۱$).

داده‌های جدول پنج، میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه براساس سطح تحصیلات را نشان می‌دهد. براساس داده‌های این جدول، میانگین رتبه‌ای تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه در سه بعد سلامت روان در مقطع فوق دیپلم و بالاتر و بی‌سواد

جدول ۵. مقایسه میانگین تأثیر خدمات کتابخانه بر سلامت روان افراد مورد مطالعه براساس سطح تحصیلات

P-value	درجه آزادی آزمون	Kruskal-Wallis	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	سطح تحصیلات	
۰/۰۰۱	۳	۱۷/۴۱۲	۱۷/۵۵ ۳۰/۷۲ ۳۵/۳۹ ۵۳/۵۰	۱۱ ۲۷ ۱۹ ۶	بی سواد زیر دیپلم دیپلم فوق دیپلم به بالا	رفاه روانی
۰/۰۰۱	۳	۱۶/۰۹۸	۱۸/۵۵ ۳۱/۰۶ ۳۴/۵۳ ۵۲/۹۲	۱۱ ۲۷ ۱۹ ۶	بی سواد زیر دیپلم دیپلم فوق دیپلم به بالا	رفاه عاطفی
۰/۰۰۱	۳	۱۵/۷۳۹	۱۷/۸۲ ۳۰/۷۸ ۳۵/۹۵ ۵۱/۰۰	۱۱ ۲۷ ۱۹ ۶	بی سواد زیر دیپلم دیپلم فوق دیپلم به بالا	رفاه اجتماعی

داشت. با این حال، رفاه روانی، عاطفی، و اجتماعی بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد در حد متوسط به پایین بود. این امر می‌تواند به دلیل نبود فضا و منابع اطلاعاتی مناسب در کتابخانه باشد که افراد مورد مطالعه به این مشکل اشاره داشتند. در همین راستا، مطالعه صدقی و همکاران [۳۸] در

براساس نتایج پژوهش حاضر، بیش از نیمی از افراد شرکت‌کننده در پژوهش، حداقل استفاده از کتابخانه را داشته‌اند. بنا بر یافته‌های پژوهش، استفاده از خدمات کتابخانه بر رفاه روانی این افراد بیش از رفاه عاطفی و اجتماعی تأثیر

تعاملات اجتماعی است. پایین بودن سطح رفاه اجتماعی افراد بی‌خانمان بررسی شده در پژوهش حاضر نشان داد که کتابخانه‌ها به این بعد و بهبود آن توجه چندانی نداشته‌اند و این امر، نیازمند ایجاد فضای مناسب با منابع اطلاعاتی کافی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه نقش کتابخانه‌ها در ارتقای توانمندی‌های اجتماعی این افراد خواهد بود. حق محمدی شراهی [۷] در سال ۲۰۲۱ در پژوهشی با روش پیش‌آزمون و پس‌آزمون به این نتیجه رسید که بین اثربخشی دو برنامه چند بعدی معنوی (رویکردی درمانی با تمرکز بر معنویت) و درمان دوازده قدم (روشی با جهت‌گیری معنوی قوی و شامل اصول دوازده قدم ترک اعتیاد) بر مؤلفه‌های سلامت روانی تفاوت معناداری وجود ندارد. که از این نظر، با نتایج حاصل از پژوهش حاضر متفاوت است. مطالعه مروری مالیبیران و همکاران [۲۲] در سال ۲۰۱۸ نیز نشان داد که کتاب‌درمانی آثار مثبتی در کاهش سطح اضطراب و افسردگی بیماران سرطانی دارد و توانایی آنها برای مقابله با بیماری را افزایش می‌دهد. مطالعه دیگری نیز نشان داد که کتاب‌درمانی تأثیر مثبتی بر ایجاد عادت مطالعه در افراد معتاد به الکل دارد. [۲۳] این مطالعات همانند پژوهش حاضر، نشان‌دهنده اثر مثبت استفاده از کتابخانه در تغییر نگرش افراد بیمار هستند؛ هرچند این تأثیر در مطالعه حاضر متوسط بود که می‌تواند به دلیل عوامل متعدد مانند نحوه ارائه خدمات به افراد بی‌خانمان باشد. براساس نتایج این پژوهش، تأثیر استفاده از کتابخانه بر سلامت روان افراد بی‌خانمان بهبود یافته از اعتیاد براساس سن و تحصیلات دارای تفاوت معناداری بود. به عبارتی دیگر، هرچه سن افراد کمتر و سطح تحصیلات آنها بیشتر باشد استفاده از خدمات کتابخانه بر سلامت روان آنها تأثیر بیشتری دارد. با این حال، تفاوتی از این نظر بین مردان و زنان مشاهده نشد. در پژوهشی مشابه، نتایج حاصل از مطالعه مقدسی [۴۴] در سال ۲۰۱۶ نشان داد که بین میانگین بعد رفاه روانی، رفاه اجتماعی و رفاه عاطفی در دو گروه زنان و مردان تفاوت معنادار وجود ندارد. اما میانگین ابعاد پژوهش در خصوص مقاطع مختلف تحصیل متفاوت بود که این اختلاف میانگین در رفاه روانی و رفاه اجتماعی معنادار نبود ولی در

سال ۲۰۱۶ نشان داد که کتابخانه‌های عمومی شهر تهران بر رفاه روانی کاربران خود تأثیر زیادی ندارند و از این نظر با یافته‌های پژوهش حاضر هم راستا است. یافته‌های پژوهش مک کافری [۳۹] در سال ۲۰۱۶ نیز نمایانگر این مطلب بود که به طور کلی کتابخانه‌های عمومی می‌توانند نقش مهمی در سلامت روان جامعه خود داشته باشند. پژوهش‌های برستر و همکاران [۱۹،۴۰] در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۲۱ نیز نشان داد که کتاب‌درمانی در کتابخانه‌ها، در بهبود رفاه روانی، استرس، اضطراب و افسردگی کاربران تأثیر مثبتی دارد و نوعی حمایت از مشکلات سلامت روان قلمداد می‌شود. بنابراین، استفاده از خدمات کتابخانه‌ای مانند کتاب‌درمانی در کتابخانه‌های عمومی برای همه افراد و نه فقط افراد دارای مشکلات روان مفید است و به بهبود سلامت و رفاه جامعه کمک می‌کند. [۷،۲۴،۴۱] تحقق این امر مستلزم ایجاد محیطی مناسب با منابع اطلاعاتی مورد نیاز برای کاربران مختلف به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه به منظور ارتقای سلامت روان آنها است. بنابراین، کتابخانه‌ها باید علاوه بر توجه به رفاه روانی و عاطفی کاربران خود بر بهبود عملکرد اجتماعی خود نیز تأکید کنند و راهکارها و برنامه‌هایی در این زمینه ارائه دهند. نتایج مطالعه نورالدین و همکاران [۴۲] در سال ۲۰۱۷ نشان داد که دیگر کتاب‌درمانی روشی ناشناخته در خدمات کتابخانه نیست و به کتابداران کمک می‌کند تا نگرانی‌های عاطفی، رفتاری و اجتماعی را بهتر برطرف کنند و مهارت‌های خود را ارتقاء دهند. از این رو، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج مطالعه نورالدین و همکاران هم‌راستا نیست. به نظر می‌رسد کتابخانه‌ها در صورت بازنگری در کارکردها و اهداف خود می‌توانند در بهبود هر چه بیشتر این بعد مؤثر باشند. یافته‌های پژوهش‌های همچنین نشان داد که کتابخانه‌ها مکان‌های مناسبی برای اجرای طرح‌های کتاب‌درمانی در راستای سلامت روان هستند و بر رفاه اجتماعی کاربران تأثیر می‌گذارند. [۱۹،۴۰،۴۳] همچنین، براساس یافته‌های مطالعه گارنر [۳۴] در سال ۲۰۱۷، زندانیان از کتابخانه‌ها برای برقراری ارتباط با دیگران استفاده می‌کردند که نشان‌دهنده کارکرد کتابخانه‌ها در افزایش

اطلاع‌رسانی و جذب کارکنان کارآمد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعات پزشکی گسترش یابد. با توجه به پایین بودن میزان رضایت شرکت‌کنندگان از خدمات کتابخانه و اثرگذاری متوسط خدمات در رفاه روانی، عاطفی و اجتماعی شرکت‌کنندگان، ارائه خدمات مؤثر و ارتقاء سلامت روان کاربران به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه مانند افراد معتاد و بی‌خانمان ضروری بوده و مستلزم تعریف اهداف و دستورکاری شفاف و پویا است. حضور کتابداران پزشکی به دلیل تخصص در شناسایی منابع اطلاعاتی مرتبط با بهداشت و سلامت روان و همکاری با متخصصان روانشناسی بالینی و روانپزشکان لازم است که باید حمایت‌های مالی کافی از سوی ارگان‌های دولتی و خصوصی از کتابخانه‌های عمومی و مستقر در مراکز ترک اعتیاد صورت پذیرد. با توجه به مشکلات اقتصادی کنونی، کتابخانه‌ها باید سیاست‌ها و رهنمودهایی را جهت ارائه خدمات مناسب اطلاعاتی و اجتماعی به گروه‌های آسیب‌پذیر ارائه کنند. این خدمات می‌تواند بر سلامت روان افراد تأثیر بگذارد، نگرش آنها به زندگی را تغییر دهد و از مشکلات اجتماعی ایشان بکاهد. از جمله پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی، مطالعه پیمایشی درخصوص تأثیرسنجی استفاده از کتابخانه‌ها برای گروه‌های خاص کاربران کتابخانه‌ای مانند افراد کم‌توان و یا ناتوان جسمی و روحی، تعیین خدمات ویژه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای افزایش استفاده افراد دارای شرایط خاص از کتابخانه با توجه به استفاده اندک شرکت‌کنندگان این پژوهش از کتابخانه، تعیین مؤلفه‌های بهبود نقش و جایگاه کتابخانه‌ها از دیدگاه افراد دارای شرایط خاص (گروه معتادان بهبود یافته) و ارائه راهکارهایی جهت بهینه‌سازی فضا و کارکرد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای کاربران دارای شرایط ویژه است. از محدودیت‌های پژوهش حاضر، بروز همه‌گیری کووید-۱۹ (Covid-19) و دشواری توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها بود که با اختصاص زمان کافی به جمع‌آوری اطلاعات تا حد امکان برطرف شد.

رفاه عاطفی معنادار بود. همچنین، در یافته‌های مطالعه محمودی و همکاران [۴۵] بین سلامت روان و کیفیت زندگی افراد دارای اعتیاد با سطح تحصیلات آنها ارتباط معنادار وجود داشت اما ارتباط معناداری با سن و جنسیت نداشت. بنابراین، پژوهش حاضر در مقایسه با مطالعه محمودی و همکاران رابطه بین سلامت روان و کیفیت زندگی با تحصیلات و جنسیت شرکت‌کنندگان را نشان داد. هرچند نتایج به دست آمده در بخش ارتباط بین سلامت روان و کیفیت زندگی با سن شرکت‌کنندگان با مطالعه محمودی مطابقت نداشت. به طور کلی، به منظور بهبود سلامت روان افراد بی‌خانمان بهبود یافته از اعتیاد لازم است کتابخانه‌ها به تأمین منابع اطلاعاتی جدید مبتنی بر علایق آنها پردازند و روزهایی را برای مراجعه و مطالعه در فضایی مطلوب و آرام در نظر گیرند. برگزاری جلسات بحث و تبادل نظر در خصوص کتب مطالعه شده و ارتقای نگرش آنها به زندگی می‌تواند از خدمات کتابخانه‌های کمپ ترک اعتیاد و کتابخانه‌های عمومی باشد. یافته‌های مطالعه داوود [۴۶] در سال ۲۰۱۸ نشان داد که هیچ کدام از کتابخانه‌های مورد مطالعه، سیاست‌ها، شیوه‌ها یا خدمات خاصی برای پاسخ‌گویی به نیازهای افراد بی‌خانمان در نظر نگرفته بودند. با وجود این، خدمات کتابخانه‌ها به دلیل وای‌فای (Wi-Fi) و Wireless Fidelity (Fi) و منابع اطلاعاتی مناسب به نیازهای اطلاعاتی کاربران بی‌خانمان خود پاسخ می‌داد. بنابراین، کتابخانه‌های عمومی فقط سرپناه این افراد نبوده بلکه مکانی برای مطالعه، سرگرمی، مشاوره اجتماعی و یادگیری انواع مهارت‌های شغلی و زندگی بود. در این خصوص، برخورد دوستانه و بدون قضاوت کتابداران در حضور مستمر این افراد در کتابخانه تأثیر قابل توجهی داشت. براساس یافته‌های این پژوهش، بیش از نیمی از افراد شرکت‌کننده در پژوهش، حداقل استفاده از کتابخانه را برده بودند. بنابراین، ضروری است تا نقش و جایگاه کتابخانه‌ها در ارتقای سلامت روان افراد آسیب‌پذیر به ویژه معتادان، با ارتقای خدمات

ملاحظات اخلاقی

حمایت مالی: این پژوهش با حمایت مالی معاونت محترم

تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام شده است.

تضاد منافع: هیچ کدام از نویسندگان این مطالعه تضاد منافی گزارش نکردند.

تشکر و قدردانی: نویسندگان این مقاله از حمایت علمی کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی ایران و همکاری افراد بی خانمان شرکت کننده در پژوهش، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

رعایت دستورالعمل‌های اخلاقی: این مقاله حاصل

بخشی از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد با عنوان «تأثیر استفاده از کتابخانه در ارتقای سلامت روان از دیدگاه بی‌خانمان‌های بهبود یافته از اعتیاد» مصوب دانشگاه علوم پزشکی ایران در سال ۱۳۹۸ با کد اخلاق IR.IUMS.REC 1398.1027 اخذ شده از کمیته ملی اخلاق در پژوهش‌های زیست پزشکی دانشگاه است. لازم به ذکر است محرمانگی اطلاعات افراد بی‌خانمان و استناد به پژوهش‌های مورد استفاده در طول انجام مطالعه رعایت شده است.

References

1. Ebrahimi R, Alipour Najmi S. Qualitative investigation of the role of public libraries in creating and promoting social trust. *Library and information Science research*. 2013;3(2):51-72. [In Persian]
2. Kouhestani F. Factors and obstacles of attracting audience to public libraries. *Journal of Islamic studies and research*. 2022;4(42):68-84. [In Persian]
3. Cox A, Brewster L. Library support for student mental health and well-being in the UK: Before and during the COVID-19 pandemic. *Journal of academic librarianship*. 2020;46(6):1-10.
4. Shakeri J, Ahmadi M, Maleki F, Hesami MR, Moghadam AP, Ahmadzade A, et al. Effectiveness of group narrative therapy on depression, quality of life, and anxiety in people with amphetamine addiction: A randomized clinical trial. *Iran J Med Sci*. 2020;45(2):91-9.
5. Behrad B. School-based prevention: The best strategy for prevention of addiction (a gap between theory and practice). *Social Health and Addiction*. 2015;2(7):41-62. [In Persian]
6. Mostafaei H, Hosseini M, Jenaabadi H. The investigation of the relationship between the aggression and addiction potential high-school male students. *UCT Journal of Management and Accounting Studies*. 2014;01:81-4.
7. Haghmohamadi Sharahi Gh, Janbozorgi M. Comparison of the effectiveness of 12-step addiction treatment and spiritually multidimensional psychotherapy on mental health and religious adherence in substance dependents. *Cultural Psychology*. 2021;5(1):61-86. [In Persian]
8. Baghban Baghestan E, Ghoddousinejad J. A Comparison of mental health status between students of two faculties of Alzahra University: Physical education vs. Educational Sciences and Psychology. *Depiction of Health*. 2011;2(3):33-7. [In Persian]
9. Wharakura M-K, Lockett H, Carswell P, Henderson G, Kongs-Taylor H, Gasparini J. Collaboration in the context of supporting people with mental health and addiction issues into employment: A scoping review. *J Vocat Rehabil*. 2022;56:271-87.
10. Sohrabi F, Mamsharifi P, Rafezi Z, A'azami Y. Predicting addiction potential based on mental health, social support and neuroticism and agreeableness personality traits. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*. 2019;6(6):57-66. [In Persian]
11. Kunyk D, Inness M, Reisdorfer E, Morris H, Chambers T. Help seeking by health professionals for addiction: A mixed studies review. *Int J Nurs Stud*. 2016;60:200-15.
12. Salameh TN, Hall LA, Hall MT, Crawford TN. Cigarette smoking cessation and mental health treatment receipt in a US national sample of pregnant women with mental illness. *J Nurs Scholarsh*. 2022;54(2):202-12.

13. Alegria M, Frank RG, Hansen HB, Sharfstein JM, Shim RS, Tierney M. Transforming mental health and addiction services: Commentary describes steps to improve outcomes for people with mental illness and addiction in the United States. *Health Aff* . 2021;40(2):226-34.
14. King JL, Reboussin BA, Spangler J, Ross JC, Sutfin EL. Tobacco product use and mental health status among young adults. *Addict Behav*. 2018;77:67-72.
15. Swendsen J, Conway KP, Degenhardt L, Glantz M, Jin R, Merikangas KR, et al. Mental disorders as risk factors for substance use, abuse and dependence: Results from the 10-year follow-up of the national comorbidity survey. *Addiction*. 2010;105(6):1117-28.
16. Hajihassani M, Shafiabadi A, Pirsaghi F, Kiyani O. Relationship between aggression, assertiveness, depression and addiction potential in female students of Allameh Tabataba'ei. *Knowledge and Research in Applied Psychology*. 2012;13(3):65-74. [In Persian]
17. Statham DJ, Connor JP, Kavanagh DJ, Feeney GFX, Young RMD, May J, et al. Measuring alcohol craving: Development of the alcohol craving experience questionnaire. *Addiction*. 2011;106(7):1230-8.
18. Khalili N. Social indices of health and drug users. *Social Health and Addiction*. 2016;3(10):11-31. [In Persian]
19. Brewster L, McNicol S. Bibliotherapy in practice: A person-centred approach to using books for mental health and dementia in the community. *Med Humanit*. 2021;47(4):1-10.
20. Sevinc G. Healing mental health through reading: Bibliotherapy. *Psikiyatr Guncel Yaklasimlar*. 2019;11(4):483-95.
21. Monroy-Fraustro D, Maldonado-Castellanos I, Aboites-Molina M, Rodriguez S, Sueiras P, Altamirano-Bustamante NF, et al. Bibliotherapy as a non-pharmaceutical intervention to enhance mental health in response to the COVID-19 pandemic: A mixed-methods systematic review and bioethical meta-analysis. *Front Public Health*. 2021;9:1-15.
22. Malibiran R, Tariman JD, Amer K. Bibliotherapy: Appraisal of evidence for patients diagnosed with cancer. *Clin J Oncol Nurs*. 2018;22(4):377-80.
23. Rus-Makovec M, Furlan M, Smolej T. Experts on comparative literature and addiction specialists in cooperation: A bibliotherapy session in aftercare group therapy for alcohol dependence. *Arts Psychother*. 2015;44:25-34.
24. Cannon P. Rethinking bibliotherapy: A neuroretoric narratology model for addiction treatment. *Health Info Libr J*. 2018;35(4):331-5.
25. Hart J. Bibliotherapy: Improving patient's health through reading. *Integrative and Complementary Therapies*. 2021;27(6):298-300.
26. Yontz-Orlando J. Bibliotherapy for mental health. *International Research in Higher Education*. 2017;2(2):67-73.
27. Toloo Bi-neshanha society. Toloo Bi-neshanha society; 2020. Available from: <https://toloo.org/> [In Persian]
28. Toloo Bi-neshanha society. Toloo Bineshanha Society Introduction. Toloo Bi-neshanha society; 2019. Available from: <https://toloo.org/> [In Persian]
29. Rubenstein EL. Health information and health literacy: Public library practices, challenges, and opportunities. *Publ Libr Q*. 2016;35(1):49-71.
30. Gray E, Kiemle G, Davis P, Billington J. Making sense of mental health difficulties through live reading: An interpretative phenomenological analysis of the experience of being in a reader group. *Arts Health*. 2016;8(3):248-61.
31. Radzyk J. Validation of a new social well-being questionnaire [Bachelor thesis]. Enschede: University of Twente; 2014.

32. Lamers SMA, Westerhof GJ, Bohlmeijer ET, Ten Klooster PM, Keyes CLM. Evaluating the psychometric properties of the mental health continuum-short form (MHC-SF). *J Clin Psychol*. 2011;67(1):99-110.
33. Curry EM. *Bibliotherapy: An approach to treating mental illness in the classroom* [master's thesis]. Lynchburg: Liberty University; 2014.
34. Garner J. *Experiencing the use of Australian prison libraries: A phenomenological study* [dissertation]. Melbourne: RMIT University; 2017.
35. Oraki M, Bayat Sh, Khodadust S. Study of effectiveness mindfulness cognitive therapy and marlaat relapse preventive intervention for mental health in male crack addictions. *Health Psychology*. 2012;1(2):22-31. [In Persian]
36. World Health Organization. Regional Office for the Eastern M. *Mental health atlas 2017: resources for mental health in the Eastern Mediterranean Region*. Cairo: World Health Organization. Regional Office for the Eastern Mediterranean; 2019.
37. Tan L, Bibby Y. Performance comparison between IB school students and non-IB school students on the International Schools' Assessment (ISA) and on the social and emotional wellbeing questionnaire. Melbourne: Australian Council for Educational Research. 2011 Nov. 92 p.
38. Sedghi Sh, Moghadasi H, Panahi S, Asgharnezhad AA. Assessing the impact of Tehran municipality public libraries on mental health from the users' point of view. *Journal of Health Administration*. 2016;19(65):64-71. [In Persian]
39. McCaffrey K. *Bibliotherapy: How public libraries can support their communities' mental health*. Dalhousie *Journal of Interdisciplinary Management*. 2016;12:1-15.
40. Brewster L, Sen BA, Cox AM. Mind the gap: Do librarians understand service user perspectives on bibliotherapy? *Libr Trends*. 2013;61(3):569-86.
41. Arulanantham S, Navaneethakrishnan S. Introducing bibliotherapy in public libraries of Jaffna district: An exploratory study. *Journal of the University Librarians Association of Sri Lanka*. 2013;17(2):104-18.
42. Noordin SA, Husaini H, Shuhidan SM. *Bibliotherapy in public libraries: A conceptual framework*. *Int J Learn Teach*. 2017;3(3):232-6.
43. Brewster E. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy* [dissertation]. United Kingdom: University of Sheffield; 2011.
44. Moghadasi H. *Assessing the impact of public libraries of Tehran in promotion of mental health of library users* [master's thesis]. Tehran: Iran University of Medical Sciences; 2016. [In Persian]
45. Mahmoudi Gh, Amiri M, Jahani MA, Hajibeklou E. Study on mental health and life quality of addicts referred to DIC and MMT centers in Sari, Iran. *Journal of Healthcare Management Research*. 2012;3(3,4):7-17. [In Persian]
46. Dowdell L. *How public libraries support the information needs of homeless people* [master's thesis]. New Zealand: Victoria university of Wellington; 2018.